

Forskningsstrategi Nordjyske Museer 2021-2025

Nordjyske Museer er det statsanerkendte og kulturhistoriske Museum, som varetager bestemmelserne i Museumsloven for følgende storkommuner: Jammerbugt, Mariagerfjord, Rebild og Aalborg. Ifølge Museumsloven skal de kulturhistoriske museer bl.a. belyse forandring, variation og kontinuitet i menneskets livsvilkår fra de ældste tider til nu. *"Gennem de indbyrdes forbundne opgaver indsamling, registrering, bevaring, forskning og formidling skal museerne i et lokalt, nationalt og globalt perspektiv 1) aktualisere viden om kultur- og naturarv og gøre denne tilgængelig og vedkommende..."* (kapitel 1). Endvidere står der i Museumslovens kapitel 2, at *"Museets samlinger danner grundlag for forskning og for museets alment oplysende virksomhed"*.

Forskningen er også indskrevet i museets vedtægter bl.a. ved, at *"Museet skal gennem indsamling, registrering, bevaring, forskning og formidling inden for sit ansvarsområde virke for sikringen af Danmarks kulturarv og belyse forandring, variation og kontinuitet i menneskers livsvilkår fra de ældste tider til nu"*. Desuden: *"Museet skal gøre samlingerne tilgængelige for offentligheden og stille dem til rådighed for forskning samt udbrede kendskabet til resultatet af såvel museets egen forskning som anden forskning baseret på museets samlinger"*.

Dette dokument beskriver forskningsstrategien for nyere tid og arkæologi på Nordjyske Museer gældende for tidsrummet 1. januar 2022 til 31. december 2025.¹ Forskningsstrategien er udarbejdet på grundlag af den overordnede strategi for museets virksomhed, der gælder for 2021-2024, og er dermed koordineret og skal forstås og læses i sammenhæng med strategierne for indsamling og formidling.

Strategien er dertil rettet mod en styrkelse af museets forskning med baggrund i den løbende virksomhed, som denne beskrives i henholdsvis Museumsloven, museets vedtægter og i kvalitetskravene for arkæologi.

1. Museets hovedprojekter

En væsentlig del af forskningsstrategien fokuseres mod museets hovedprojekter, der beskrives i virksomhedens overordnede strategi: REGAN Vest, Aalborg som historisk destination og Vikingemuseet Fyrkat og er således målrettet viden, der kan indgå i og styrke de arkæologiske/historie-, samlings- og formidlingsfaglige visioner i de tre hovedprojekter. Strategien er dertil rettet mod tilsvarende arbejder, der kan indgå i og styrke visionen om en revitalisering af Lystfartøjsmuseet på Hobro Havn.

Regan Vest

Den kolde krigs historie og kulturarv, er et af museets største satsningsområder, og vil i forlængelse af åbningen af Koldkrigsmuseet REGAN Vest, fortsat være det i strategiperioden. Satsningen på den kolde krig omfatter således både indsamling, registrering, bevaring, formidling og forskning.

¹ Hvad angår forskningsproduktionen for arkæologi er det tidsrummet 2019 til 2025, der gælder.

Forskningsområdet er møntet på belysning af temaer og problemstillinger med lokal, national og/eller international relevans.

I forlængelse af afslutningen af forskningsprojektet "Hvis Krigen Kommer" i 2022 rettes indsatsen mod en fortsat opbygning af viden om relationer mellem den kolde krig, det civile beredskab og civilsamfundet. Der fokuseres især på den kolde krigs sidste årtier og på problemstillinger med aktuel relevans, og det er fortsat en målsætning at formulere og udfolde forskningsprojekter i samarbejde med relevante partnere ved universiteter, museer mv.

Af særlig interesse er forståelsen af REGAN Vest i et internationalt perspektiv, herunder komparativt anlagte belysninger af, hvilken rolle og betydning anlægget og lignende anlæg indtog i forestillingerne om et fremtidigt krigsscenario. Der fokuseres både på en NATO-kontekst og et globalt perspektiv, og arbejdet målrettes tilvejebringelse af vidensgrundlag for en afklaring af mulighederne for en optagelse af REGAN Vest på UNESCO's liste over verdenskulturarv.

Aalborg som historisk destination

Museet har i en årrække arbejdet med forskning i kernefortællinger og formidlingsgreb, der kan udgøre grundlag for etablering af en ny historieformidling i det centrale Aalborg.

Fra 2020 samarbejder museet med Aalborg Kommune om etableringen af en historieformidling i det centrale Aalborg under overskriften "Aalborg som historisk destination", der vil tage udgangspunkt i museets bygning i Algade 48 og inddrage en række lokaliteter i byens ældste kvarterer, f.eks. Gråbrødrekloster Museet, Helligåndsklosteret og Jens Bangs Stenhus. Det tilhørende forskningsområde er derfor møntet på fortsat udvikling af relevant viden i sammenhæng med udstillinger, byvandring, arrangementer, levendegørelser og andre formidlingsformer. Der fokuseres på særligt identitetsskabende fortællinger og kulturarv, herunder besættelsestiden, industrialiseringen og renæssance- og middelalderbyens udvikling.

Der vil være særligt fokus på en samlet bearbejdning af resultaterne fra de seneste års arkæologiske undersøgelser i forbindelse med etableringen af den nuværende Budolfi Plads med tilstødende gader. Dele af denne bearbejdning hænger sammen med projektet Vikingetidens Aalborg, 750-1050 (se for neden), men vil også inddrage en række aspekter af middelalderens og renæssancens byudvikling og byliv, f.eks. Aalborgs befæstning med Vesterport/Rakkerens Hule, byhuse og latriner, tro og pilgrimsmærker samt religiøs praksis på Skt. Budolfi og Skt. Peders kirkegårde.

Vikingemuseet Fyrkat

I 2022 og 2023 planlægger museet at lave en ny udstilling på Møllegården ved ringborgen Fyrkat. Udstillingen kommer selvfølgelig til at fokusere på ringeborgene og kongemagten ved Harald Blåtand, men også formidlingen af en brydningstid, hvor der sker et skifte fra asatro til kristendom. I forhold til de fire andre ringborge fra det nuværende danske rige: Trelleborg, Aggersborg, Nonnebakken og Borgring adskiller Fyrkat sig ved, at en af Danmarks mest spektakulære grave fra vikingetiden er fundet her. Grav 4 eller Vølvens grav, som den også kaldes, indeholdt en række mærkelige fund bl.a. små amuletter og miksturer, frø fra den hallucinerende plante bulmeurt samt en vølvstav, der gør, at hun er tolket som en troldkvinde. Dette giver nogle interessante perspektiver i forhold til trosskiftet, men også fordi Vølven på en eller anden måde er koblet til og tolereret af kongemagten til trods for, at kristendommen på dette tidspunkt er indført i Danmark.

Udstillingen er en del af en større helhedsplan, som foruden en række formidlingsmæssige tiltag sammenkobler forskning og formidling med det forhold, at Fyrkat sammen med de øvrige ringborge er nomineret som Unesco Verdensarv.

Forskningsstrategien er rettet mod vidensopbygning, der kan indgå i og styrke aktiviteterne i forbindelse med planlægningen af det nye formidlingscenter. Nordjyske Museer har desuden etableret et forskningssamarbejde med Nationalmuseet, Odense Bys museer, Vesthimmerlands Museum og Museum Sydøstdanmark som en del af den fælles Unesco-ansøgning.

Fjordfortællinger

Museet vil i strategiperioden arbejde på en omdannelse af det nuværende Lystfartøjsmuseum på Hobro Havn under arbejdstitlen "Fjordmuseet". Det indebærer udvikling af nye kernefortællinger med fokus på relationer mellem menneske og natur i området omkring Mariager Fjord med perspektiveringer såvel regionalt som nationalt – samt tilhørende udvikling af formidlingsgreb, indsamling mv.

Forskningsstrategien er rettet mod vidensopbygning, der kan indgå i og styrke aktiviteterne i forbindelse med planlægningen og udførelsen af det revitaliserede museum, herunder belysninger af problemstillinger omkring relationen mellem udviklingen af Hobro Havn og by i 1800-tallet samt fjordområdets udvikling til rekreativt område i nyere tid.

2. Anden forskning med udgangspunkt i kapitel 8-arkæologien

Med udgangspunkt i den bygherrebetalte arkæologi (kap. 8) og dyrkningstruede lokaliteter herunder detektorpladser er det museets strategi løbende at bringe den store mængde af data i spil for at sikre, at der også er et forskningsafkast. Dette sker i forskellige typer af publikationer og projekter, som også kobles til formidling i form af særudstillinger, foredrag, årbogsartikler mv. En del af denne forskning er ad hoc-baseret, eftersom det endnu ikke vides hvilke af hovedperioderne og hvilke temaer, som den bygherrefinansierede arkæologi bringer i spil inden for strategiperioden. Forskningen refererer altid til indsamlingspolitikken og skeler også indirekte til Slots- og Kulturstyrelsens nationale strategier for arkæologi, som den bygherrebetalte arkæologi tager udgangspunkt i.

Fokusområder i den kommende strategiperiode er:

2.1. Vikingetidens Aalborg, 750-1050

Talrige arkæologiske undersøgelser i Aalborgs historiske bykerne har bl.a. givet en stærkt øget indsigt i Aalborgs ældste tid, og denne viden ønskes publiceret i bogform.

Aalborg opstod i midten af 700-tallet ved Østerå som en anløbsplads med grubehuse, formodentlig ikke ulig flere af de øvrige kystnære grubehuslokaliteter ved Limfjorden. Imellem 894-975 anlagdes en befæstning med vold og voldgrav på den østlige side af Østerå. Befæstningen blev nedlagt i slutningen af 900-tallet, hvor det første byhus blev rejst på grunden Algade 9. I den spæde by opførtes den ældste kirke, Skt. Clemens, på den østlige side af åen omkring år 1000, og senere i 1000-tallet kom Skt. Budolfi kirke til, beliggende på den vestlige side af Østerå. Mellem 1035-42 lod den danske kong Hardeknud slå mønt i byen, og på mønterne ses for første gang navnet "ALABU" – Aalborg. Hardeknuds møntslagning er det første sikre vidnesbyrd om kongemagtens overhøjhed over byen, om end en kongemagts tilstedeværelse forud for dette tidsrum synes sandsynlig.

I publikationen fremlægges denne viden i detaljer. De mange genstandsfund fra perioden inddrages for at belyse karakteren af lokaliteten og for sammen med navnestoffet at belyse Aalborgs kontakter med bl.a. De Britiske Øer. Det diskuteres, hvordan Aalborgs opståen skal forstås i forhold til samfundsudviklingen i den sene jernalder/vikingetid og den tidlige middelalder. Strukturer i Aalborgs tidlige udvikling perspektiveres i forhold til andre tidlige bydannelser, bl.a. Ribe, Århus, Hedeby og Odense.

2.2 Kontinuitet og opbrud i ældre jernalder

Gennem de sidste 20 år har kapitel 8-arbejde tilvejebragt et stort antal boplads fra ældre jernalder, og særligt den østlige del af Limfjorden må betragtes som et af de bedst belyste områder i hele det sydsandinaviske område i denne periode (500 f.Kr. – 200 e.Kr.). De Limfjordsnære boplads udviser stor kontinuitet og vidner om en tætbeholdt region, hvor nogle af de ældste landsbysamfund herhjemme etableres ved begyndelsen af jernalderen.

I løbet af det 1. århundrede e.Kr. tilsander Limfjordens vestlige udløb, hvilket fører til en regional klimaforandring, der har ændret livsvilkårene for datidens nordjyder. De mange bopladsundersøgelser i området vidner om forandrede bosættelsesmønstre og landbrugsstrategier: Flere af landsbyerne fra ældre jernalder forlades eller omstruktureres, og de eksisterende agersystemer, der har været i brug gennem århundreder, opgives. Netop overgangen mellem ældre og yngre jernalder må betegnes som et af de store opbrud i forhistorien, og må have forandret de grundlæggende strukturer i samfundet. De mange bopladsudgravninger indgår som big-data i analyserne af bopladsernes kontinuitet og variation samt de overordnede forandringsprocesser i jernalderens samfund i Nordjylland.

Forskningen i bosættelsesstrukturerne i jernalderen vil blive fremlagt i flere artikler og en monografi, og sammenhængen mellem forskning og formidling vil ske ved en særudstilling om klimaforandringer og lokal adaptation i jernalderen.

2.3 Centrering af magt og kult i yngre jernalders Himmerland

Modsat tilfældet med ældre jernalder, så er vort kendskab til de nordjyske bebyggelser og dermed samfundsudviklingen i yngre jernalder og vikingetid i mange henseender fortsat relativt beskedent.

Med udgangspunkt i nogle få velundersøgte bebyggelser på bakkerne ved Limfjorden og de mange nye fundlokaliteter lokaliseret af private detektorbrugere kan vi dog i dag tegne konturerne af et samfund under stadig forandring igennem yngre jernalder. Sideløbende med en markant øgning af erhvervsspecialiseringen og derigennem gradvis øget cirkulation af varer bliver socioøkonomiske forskelle mere markante og den nordjyske elite træder tydeligere frem i de arkæologiske kilder. Et markant nyt element er magtpolitiske centre – pladser med bl.a. høj koncentration af højstatusfund og spor efter omfattende religiøse aktiviteter. Disse pladser kendes i forskellig udformning i fåtal spredt over hele Sydsandinavien og er åbenlyst en af nøglerne til at forstå udbredelsen af den fælles nordiske førkristne religion og tilblivelsen af det danske rige.

Studiet af yngre jernalders magtlandskab i Himmerland skal søges uddybes via udviklingen af et tværfagligt forskningsprojekt, som i første omgang formidles via en række fagfællebedømte artikler. Et vigtigt udgangspunkt for dette er en udvidelse af det generelle kendskab til lokaliteterne, hvorfra de mange detektorfund stammer. Centralt er her videreudvikling af det gode samarbejde med de mange detektorbrugere, som udgør museets største gruppe af frivillige aktører, og understøtning og bidragelse til den videre udvikling af den nationale database til registrering af

metaldetektorfund "DIME", som museet i samarbejde med Aarhus Universitet har medvirket til udviklingen af.

3. Forskning i samlingsvaretagelse

Museets samlinger er en rygrad i den nordjyske kulturarv og et fundament for museets virksomhed. Forskning, der tager afsæt i og udforsker museets samlinger, er derfor et konstant kernefelt for museet.

Efter en række museumsfusioner i de senere år med afledte flytninger og revision af museets samlinger fra spredte adresser til Samlingshuset i Vestbjerg er analyser af samlingens status og rolle for museets fremtidige udvikling af afgørende betydning. Der er derfor særligt fokus på studier i museets/samlingens etablering og udvikling samt analyser af samlingens forsknings- og formidlingspotentialer.

Der sigtes i strategiperioden mod gennemførelsen af et ph.d.-projekt med titlen "*Museumssamlingen: En praktiseret og aktiv komponent i nutidens museum.*"

4. Målsætning

Museets forskning skal være af en kvalitet svarende til national/international standard og samtidig leve op til det almene forskningsbegrebs krav om originalitet, transparens og gyldighed som beskrevet i "Forskningsstrategi for Kulturministeriets område".² Med originalitet menes der, at forskningen udvikler ny viden, indsigt og erkendelse, mens der med transparens forstås, at der anvendes relevante metoder og teoridannelser. Med gyldighed menes, at der bliver redegjort for arbejdets forhold til relevante vidensområder. Dette sikres ved, at forskningen publiceres i fagfællebedømte fora i form af artikler og monografier. Desuden ønsker museet at sikre sammenhæng mellem forskning og formidling, således at større forskningsprojekter tilrettelægges med henblik på formidling til et bredere publikum fx via foredrag, web-formidling, udstillinger, løbende publiceringer af museets undersøgelser og virksomhed mv. Det vil sige, at forskningen skal være med til at give historien liv, hvilket er museets mission. Forskningen udføres primært af museets fastansatte, og hvis det har relevans i samarbejde med museer, universiteter osv. Museet ønsker således at indgå i relevante netværk og faglige samarbejder med andre institutioner i ind- og udland for at sikre kvalitet og udvikling i museets forskning.

De konkrete målsætninger for de arkæologiske publikationer følger dertil Slots- og Kulturstyrelsens anbefalinger, dog udgør de et minimum for, hvad museet ønsker at publicere. Som en overgangsperiode til det nye system vil forskningspublikationer udgivet i 2019 og 2020 tælle med i den femårige periode 2021 til 2025, og der publiceres svarende til minimum 18 BFI-point (bibliometrisk forskningsindikator).³

² https://slks.dk/fileadmin/user_upload/SLKS/Tilskud/Museer/Forskningsrapport_PFO_3korr.pdf

³ Se videre om BFI's regler på Uddannelses- og Forskningsministeriets hjemmeside: [BFI's regler — Uddannelses- og Forskningsministeriet \(ufm.dk\)](#)
BFI-listerne for niveau 1 og 2 serier (tidsskrifter) og forlag findes her: [BFI-listerne for serier og forlag — Uddannelses- og Forskningsministeriet \(ufm.dk\)](#)

Det tilstræbes, at forskningen fra museets øvrige forskningsaktiviteter udmøntes i publiceringer i et tilsvarende niveau og omfang.

5. Ressourcer

Museet stiller midler til rådighed for de konkrete forskningstiltag og tilstræber desuden via sin overordnede organisation og størrelse at være gearet til at kunne håndtere større forskningsprojekter. Museet arbejder på grundlag af en klar bevidsthed om, at gennemførelse af forskningsopgaver kræver tid og rum til fokuseret fordybelse. En gennemførelse af forskningsstrategien forudsætter derfor, at der findes ekstern finansiering. Mindre og forberedende projekter kan finansieres af museets egen tid, mens større arbejder forudsætter tilførsel af midler udefra, der kan sikre de berørte medarbejdere det nødvendige rum i form af tid og ressourcer til gennemførelsen. Tiltag og projekter, der kan fremme mulighederne for ekstern finansiering, herunder tilegnelse og opgradering af forskningskompetencer, indgår derfor som et centralt element i forskningsstrategien.

6. Evaluering

Forskningen evalueres hvert år med reference til museets løbende årsplanlægning og øvrige planlægning samt efter afslutningen af den femårige periode. Evalueringen vil tage udgangspunkt i, hvorvidt de konkrete målsætninger er nået, og om de ressourcer museet har brugt på forskning, står i et rimeligt forhold til udbyttet. Evalueringen danner grundlag for udarbejdelsen af en ny strategi for den kommende femårsperiode.

Denne strategi er forlagt og godkendt af museets direktør.

Dato: 09.03.2022

Lars Nørbach

Lars Chr. Nørbach